

بررسی مشکلات گذران اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه شهید چمران

محمد جعفر پاک سرشت*

حسین الهام پور*

چکیده

این مقاله بخش دوم و پایانی یافته‌های یک طرح پژوهشی است که نویسندگان مقاله در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ درباره چگونگی گذران اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز و مسائل و مشکلات آن اجرا کرده بودند. گزارش می‌کند. هدف این مقاله بررسی و ارائه مشکلات اوقات فراغت از دید دانشجویان این دانشگاه است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانشجویان این دانشگاه که در سال تحصیلی ۷۸-۷۷ به تحصیل اشتغال داشته‌اند تشکیل داده است. نمونه تحقیق شامل ۷۰۰ نفر دانشجوی پسر و دختر (۵۱/۶ درصد دختر، ۴۸/۴ درصد پسر) است که به طور تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که پژوهشگران با مراجعه به یافته‌های پژوهشهای دیگری که در زمینه اوقات فراغت صورت گرفته بود و نیز نظرخواهی از دانشجویان، ماده‌های آن را تهیه و تنظیم نمودند. پایایی پرسشنامه از طریق بازآزمایی و آلفای کرونباخ به میزان ۰/۹۵ محاسبه شد. روایی محتوایی پرسشنامه از راه نظرخواهی از صاحب‌نظران و دانشجویان تأمین شد. داده‌های پژوهشی با بهره‌گیری از روش تحلیل عاملی و نیز آزمونهای F و t تحلیل شدند. تحلیل عاملی مشکلات دانشجویان را در چهار عامل (مقوله) دسته‌بندی نمود: ۱) عامل فرهنگی و اجتماعی؛ ۲) عامل روانی و انگیزشی؛ ۳) عامل خانوادگی و ۴) عامل اقتصادی. این عاملها به ترتیب ۲۷/۸ درصد، ۱۶ درصد، ۸/۶ درصد و ۶/۷۶ درصد و مجموعاً ۵۴ درصد واریانس مشکلات اوقات فراغت را تبیین نمودند. به موجب یافته‌های این پژوهش، مسایل فرهنگی و اجتماعی در صدر مسایل اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه شهید چمران قرار دارد. کمبود امکانات، عدم آرایه برنامه‌های مطلوب از جانب دانشگاه و محدودیتهای فرهنگی - سیاسی به عنوان مشکلات اجتماعی و فرهنگی ارزیابی شده‌اند. بر مبنای عاملهای ۲ تا ۴ زندگی در خوابگاه، مسئولیتهای خانوادگی و مخصوصاً «فقر مالی و گرانی» در زمره مشکلات و موانع اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه شهید چمران به شمار آمده‌اند.

کلید واژگان: اوقات فراغت، فراغت به عنوان ساعات بیکاری، فعالیت سرگرم کننده، فعالیت مولد، آزادی عمل، فراغت و عوامل فرهنگی / خانوادگی / اقتصادی، دانشگاه شهید چمران

مقدمه

هدف از نگارش این مقاله آرایه یافته‌های پژوهشی مربوط به مسایل و مشکلات اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز است. بخشی از یافته‌های این پژوهش که به نحوه و چگونگی گذران اوقات فراغت مربوط می‌شد. قبلاً در نوشتار دیگری (الهام‌پور و پاک‌سرشت، ۱۳۸۲) منتشر شده است. لذا در این مقاله عمدتاً به مسائل و مشکلات اوقات فراغت پرداخته خواهد شد. اما قبل از آن سعی می‌کنیم مفهوم اوقات فراغت را حتی المقدور روشن کنیم.

اوقات فراغت و بهره‌گیری بهینه از آن امری است که در روزگار کنونی باید بسیار جدی گرفته شود، زیرا یکی از مسایل اساسی جوامع بشری را تشکیل می‌دهد. از برتراند راسل، فیلسوف انگلیسی، نقل شده که گفته است: «توانایی استفاده عاقلانه از اوقات فراغت آزمون نهایی تسمدن بشری است.» (www.Calvin.edu/academic/). خواننده ممکن است تعجب کند که چرا متفکری به بزرگی راسل تا این اندازه برای اوقات فراغت ارزش قایل می‌شود. اما اگر نیک بنگریم، ملاحظه خواهیم کرد که سخن راسل اغراق‌آمیز نیست. کافی است به زندگی پر دردسر عصر خودمان - عصر سیطره ماشین بر وجوه مختلف زندگی بشر - بنگریم تا دریابیم که

استفاده «عاقلانه» از اوقات فراغت چه نقش اساسی در کاستن از فشارهای متعدد و متنوع زندگانی کنونی و طبعاً غنا بخشیدن به آن می‌تواند داشته باشد.

یکی از مسایل اساسی در ارتباط با اوقات فراغت، مفهوم آن است. به عبارت دیگر از اوقات فراغت چه می‌فهمیم و به تبع آن، چه اموری را شامل می‌شود؟ مسلماً ابعاد اوقات فراغت متعدد و قطعاً نزد افراد مختلف می‌تواند مفاهیم متفاوتی داشته باشد. در جامعه اشرافی یونان باستان ارزش و اهمیت اوقات فراغت شناخته بوده است. ارسطو در دفتر هشتم کتاب «سیاست» خود که عمدتاً به تعلیم و تربیت و برنامه درسی اختصاص دارد، احتجاج می‌کند که اوقات فراغت نه تنها به خاطر حفظ و لذت، بلکه از نظر طبیعی مطلوبیت دارد «زیرا طبیعت خود لازم می‌دارد که ما نه تنها خوب کار کنیم، بلکه از اوقات فراغت نیز بهره‌گیری نمائیم» (سیاست، دفتر هشتم، فصل دوم). وی می‌افزاید که کار و فراغت هر دو خوبند، «اما فراغت [آسایش] از کار بهتر و غایت آن است» (همان). سعدی، سخن سرای نامی ایران نیز آسایش را مهمتر از مال و خواسته دانسته، می‌گوید: «مال از بهر آسایش عمر است. نه عمر از بهر گرد کردن مال» (گلستان، باب هشتم). در یونان باستان، هر چند وجوه آرام بخشی و خوشایندی

عاطفی فعالیت‌های اوقات فراغت مورد غفلت نبوده، اما این اوقات عمدتاً به عنوان فرصتهایی برای لذات فکری و عقلانی در نظر گرفته می‌شده است.

در روزگار کنونی مفهوم اوقات فراغت و ابعاد فعالیت‌های آن تنوع و تعدد پیدا کرده، و مسایل و مشکلات آن علاوه بر تنوع حادث‌تر نیز شده است. کسانی که گستره مفاهیم جدید اوقات فراغت را بررسی کرده‌اند چهار مفهوم را تمیز داده‌اند (ر.ک. هیوود و همکاران، ۱۳۸۰: صص ۱۰-۶). یکی از این مفاهیم شامل اوقات فراغت به مثابه ساعات آزاد، یا به اصطلاح ساعات و اوقات پر نشده و ناموظف است. این مفهوم عمدتاً در جوامع صنعتی که در آن افراد کار موظف روزانه و هفتگی دارند، رایج است.

دومین مفهوم شامل فعالیت‌هایی است که افراد در «ساعات» به اصطلاح آزاد انجام می‌دهند، مثل تماشای تلویزیون، ورزش، بازی و غیره. در مفهوم سوم اوقات فراغت با توجه به فایده‌ای که از فعالیت‌های آن عاید فرد یا جامعه می‌گردد در نظر گرفته می‌شود، فعالیت‌هایی مثل آموزش برای اعتلاء اطلاعات و معلومات یا ساختن و تهیه اشیاء مفید. بالاخره مفهوم چهارم متضمن اوقات فراغت به عنوان آزادی عمل است (همان، ۱۳۸۰: ص ۱۰). در مفهوم اخیر اوقات فراغت دارای

ارزش ذاتی است، لذا در خدمت هدف دیگری نیست؛ یعنی مثلاً به خاطر پرکردن وقت خالی یا سرگرمی یا فایده لحاظ نمی‌شود بلکه به عنوان فرصتهایی در نظر گرفته می‌شود که طی آن فرد می‌تواند به اصطلاح خودش باشد، به عبارتی به تحقق خویشتن بپردازد. مفهوم اخیر جنبه کلاسیک دارد و به مفهوم اوقات فراغت در جوامع یونان باستان نزدیک است.

هیچ کدام از مفاهیم چهارگانه بالا جامعیت کافی ندارد لذا نمی‌توان تعریف جامعی از آنها برای اوقات فراغت برداشت نمود. مثلاً مفهوم فراغت به عنوان «ساعات آزاد» (در تقابل با ساعات موظف) بین کسانی که در ازاء دستمزد کار می‌کنند و کسانی که کار می‌کنند ولی مزد نمی‌گیرند مثل زنان خانه‌دار تمایزی قایل نمی‌شود. مفهوم دوم یا اوقات فراغت به مثابه فعالیت، نیز امور غیرفعالانه مثل پرداختن به امور خیریه (همان) یا عبادت و شرکت در امور مذهبی را به درستی در بر نمی‌گیرد. وانگهی برخی از فعالیت‌ها ممکن است انجامش و (نیز تماشایش) غیرانسانی بلکه غیراخلاقی باشد، مثل جنگهای تن به تن گلاادیاتورها در روم باستان یا گاوبازی در برخی از کشورهای اروپایی در عصر حاضر.

مفهوم سوم (عملکرد، فعالیت مفید مولد) فعالیت‌هایی را که فایده خاصی بر آنها مترتب نباشد از شمول خود خارج می‌کند. بالاخره

چهارمین مفهوم (آزادی عمل - عمل آزادانه) جنبه آرمانی دارد، یعنی ناظر بر چیزی است که انسان باید باشد، نه آنچه واقعاً هست (همان، ص ۱۵).

فعال	
تولید فعال	مصرف فعال
تولید	مصرف
تولید غیرفعال	مصرف غیرفعال
غیرفعال	

نمودار ۱: (برگرفته [با جرح و تعدیل] از هیوود و همکاران ۱۳۸۰، ص ۶۰)

در نمودار بالا موقعیت تولید فعال روشن است. تا حدود کمتری وضعیت مصرف غیرفعال هم قابل درک است، مثلاً وقتی که مصرف کننده محصولات هنری و فرهنگی باشیم بی آن که بر تولید آن اثرگذار بوده باشیم، مصرف کننده منفعل خواهیم بود. با توضیح اخیر مسئله مصرف کننده فعال کالاها و تولیدات هنری نیز روشن می شود. اگر مصرف کننده بر کیفیت تولید برنامه های اوقات فراغت به هر دلیلی اثر بگذارد، مصرف کننده فعال است. البته بهره گیری فعالانه از امکانات موجود مثل شنا در دریا یا اسکی بر روی برف یا آب نیز می تواند مشمول این مقوله باشد. اما در خصوص تولید غیرفعال چه می توان گفت؟ شاید در اینجا بتوان به عنوان مثال به حمایت های مادی، ابزاری یا حتی معنوی از

با این همه، مفاهیم فوق، مادام که در کنار هم در نظر گرفته شوند، چارچوبه مفهومی ای فراهم می کنند که به کمک آن می توان فعالیت های اوقات فراغت را بهتر فهمید و مقوله بندی کرد، حتی تا حدودی می توان بر اساس آنها نشان داد که در خصوص چه نوع فعالیت هایی دخالت دولت ضرورت دارد و در چه اموری ندارد. هیوود و همکاران (۱۳۸۰) کوشیده اند این مفاهیم و به تبع آن فعالیت های اوقات فراغت را، بر اساس دو بعد یا دو مدرج مورد بررسی قرار دهند. یک مدرج شامل فعال یا منفعل بودن تجربه اوقات فراغت است. مثلاً در بازی فوتبال، تا جایی که به نتیجه بازی مربوط می شود، بازیگران حاضر در زمین فعال، و تماشاگران غیرفعالند، هر چند که تماشاگران هم می توانند با تشویقهایشان بر نتیجه بازی اثر بگذارند. اما به هر حال در مقایسه با بازیگران اصلی زمین بازی غیرفعال (یا کمتر فعال) لحاظ می شوند. بعد یا مدرج دوم تجربه اوقات فراغت به تولید و مصرف برمی گردد. در پاره ای از فعالیت های اوقات فراغت مثل تولید کارهای دستی، آفرینش های هنری، حتی تولیدات سینمایی و تلویزیونی،

برنامه‌های فرهنگی و هنری اشاره کرد. افرادی که به این حمایتها دست می‌زنند، بی آن که مستقیماً دست اندرکار (فعال) باشند به فرایند تولید کمک می‌کنند.

در هر حال می‌توان چنین نتیجه گرفت که مداخلات و حمایتهای دولت و مقامات محلی در جاهایی بیشتر مورد نیاز است که پای فعالیتهایی در میان باشد که در مقوله تولید فعال می‌گنجد. به عکس دولت در جاهایی که مصروف غسیر فعال مطرح می‌شود دخالت کمتری می‌کند، حتی ممکن است به دلیل آن که در راه برخی از این فعالیتهای که عمدتاً در ممالک لیبرال صورت می‌گیرند، و از لحاظ اخلاقی ناموجه باشند، محدودیت ایجاد کند. مثال بارز این قبیل فعالیتهای انواع شرط بندیها و تاحدودی قمار می‌تواند باشد.

مفهوم اوقات فراغت، الگوهای گذران آن، حدود و قلمرو آن، و نیز نحوه و میزان دخالت دولت در بستر سازی برای آن تا حدود زیادی تابع شرایط فرهنگی - اجتماعی است. نقش بخش خصوصی را هم نباید نادیده گرفت. در کشورهای غربی بسیاری از امکانات و نیز کالاها و تولیدات فرهنگی که در اوقات فراغت به مصرف می‌رسند به عهده بخش خصوصی است.

در جوامع غربی تولیدات فرهنگی به صورت صنایع بزرگ درآمده‌اند. اما در

کشورهای در حال توسعه به دلیل عدم گسترده‌گی بخش خصوصی وظیفه دولت در برنامه‌ریزی و تدارک امکانات برای اوقات فراغت بسیار سنگین است. مع الوصف با توجه به تفاضای روزافزون برای توسعه منابع و امکانات گذران اوقات فراغت، دولتها مخصوصاً در کشورهای در حال توسعه - از جمله دولت ما - باید برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت نسل جوان را در اولویت قرار دهد.

مشکلات اوقات فراغت

مسایل و مشکلات اوقات فراغت متعدد و متنوعند. ما در این مقاله این مشکلات را تا جایی که به دیدگاههای دانشجویان دانشگاه شهید چمران مربوط می‌شود به تفصیل گزارش خواهیم کرد. اما در سطحی کلی‌تر می‌توان مشکلات اوقات فراغت را ناشی از سه منبع دانست که عبارتند از: ۱) برنامه‌ریزی؛ ۲) امکانات و وسایل و ابزار؛ و ۳) آموزش.

وقتی که دیدگاه افراد را درباره مشکلات اوقات فراغت جویا شویم، بیشتر این مشکلات به نبود امکانات و وسایل نسبت داده می‌شود که در واقع بخش بسیار ملموس مشکلات اوقات فراغت است. این در حالی است که گاه نبود یا کمبود امکانات به دلیل فقدان برنامه‌ریزی یا وجود برنامه‌ریزی ناصحیح است. به هر حال برنامه موجب

می شود که بر پایه خصیصه های فرهنگی و اخلاقی اهداف و اولویتهای لازم تعیین شوند، امکانات بالقوه دیده شوند، و منابع مالی و غیرمالی لازم تخصیص داده شوند.

طبیعی است که با داشتن برنامه ریزی قابل قبول تدارک امکانات، تهیه برنامه ها، اختصاص فضاها و غیره جهت پیدا می کند، و میزان خطاها کاهش و احتمالاً رضایت عمومی افزایش خواهد یافت.

اما در خصوص آموزش باید گفت که استفاده صحیح از اوقات فراغت علاوه بر برنامه ریزی و تدارک امکانات به آموزش نیز نیاز دارد. خیلی ها ممکن است نه تصور درستی از ارزش و اهمیت اوقات فراغت داشته باشند و نه شیوه استفاده از آن را بدانند. به همین دلیل است که یکی از هدفهای تعلیم و تربیت جوامع در گذشته و حال شامل آماده سازی افراد برای بهره گیری بهینه از اوقات فراغت بوده است (ر.ک. به لرد، ۱۹۸۲: صص ۴۱-۴۰).

اما تحقیقاتی که درباره اوقات فراغت در ایران صورت گرفته که شمار آنها هم زیاد نیست معمولاً دو دسته از یافته ها را گزارش می کنند. دسته اول شامل اطلاعاتی درباره نوع و میزان فعالیت هایی است که افراد به ویژه نسل جوان - از جمله دانش آموزان و دانشجویان - در اوقات فراغت خود به آن می پردازند یا علاقمند به پرداختن به آنها می باشند. دسته

دوم شامل یافته های درباره مسایل و مشکلات اوقات فراغت است. چون چنان که گفته شد، پژوهشگران تحقیق حاضر یافته های پژوهشی مرتبط با اطلاعات مرتبط با مقوله اول را قبلاً گزارش کرده اند، در این مقاله تنها به یافته های پژوهشی مربوط به مسایل و مشکلات اوقات فراغت پرداخته می شود. به همین مناسبت، در این بخش پژوهشهای انجام گرفته توسط پژوهشگران دیگر را تنها از نظر مسایل و مشکلات بررسی می کنیم.

وقتی که یافته های پژوهشی انجام شده در ایران را به لحاظ مسایل و مشکلات اوقات فراغت بررسی می کنیم عمده تاً به سه دسته از مشکلات برخورد می کنیم. طبعاً یک دسته از مشکلات به نبود یا کمبود امکانات گذران اوقات بر می گردد. دسته دوم به مسایل فرهنگی و اجتماعی مربوط می شود و بالاخره دسته سوم شامل تبعاتی است که یا به دلیل نبود امکانات گذران اوقات یا به علت عدم استفاده صحیح از این اوقات دامن گیر اجتماع، به خصوص نسل جوان می شود.

پژوهش صباح لنگرودی (۱۳۷۷) که در رابطه با دانشجویان دانشگاه اصفهان صورت گرفته نشان می دهد که دانشجویان نبود برنامه مناسب، فقدان امکانات تفریحی را از یکسو و مسایل روحی و روانی و فرهنگی و اجتماعی و مالی (اقتصادی) را از سوی دیگر به عنوان

مشکلات و موانع گذران اوقات فراغت ذکر کرده‌اند. به موجب همین پژوهش ۶۵ درصد دانشجویان از برنامه‌ریزی دانشگاه برای اوقات فراغت ناراضی بوده‌اند. پژوهش سرمد (۱۳۷۸) نیز که درباره دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی رودهن انجام گرفته مشکلات اساسی دانشجویان را اعم از پسر و دختر عمدتاً مسایل مادی، اجتماعی، و خانوادگی ذکر کرده است. پسران مشکلات تربیتی را هم افزوده‌اند که عمدتاً ناظر به کوچک و محقر بودن محل زندگی دانشجویان و شلوغ بودن آن است، هر چند از لحاظ کوچک بودن محل زندگی وضع دختران از پسران بهتر نیست، ولی ظاهراً رفتار آنها نسبت به هم سازگارانه‌تر است.

بررسی از تحقیقات علاوه بر گزارش مشکلاتی که در بالا مذکور افتاد به یافته‌هایی دست یافته‌اند که از تبعات نبود امکانات برای گذران اوقات فراغت یا استفاده ناصحیح از این اوقات حکایت دارد. نتایج برخی از تحقیقات (اورنگ، ۱۳۶۷) نشان می‌دهد که اوقات فراغت افراد معتاد را تفریحات و خوشگذرانیهای نامعقول تشکیل می‌دهد. در پژوهش دیگری (احمدوند، ۱۳۷۹) روشن شده است که دانش‌آموزانی که اوقات فراغت خود را به درستی نمی‌گذرانند، به افسردگی و گوشه‌گیری تمایل پیدا می‌کنند. احدی و محسنی (۱۳۷۳) نشان داده‌اند که ۵۲ درصد

دانش‌آموزان بزهکار اوقات فراغت خود را به بطالت گذرانده‌اند در صورتی که این نسبت برای دانش‌آموزان غیربزهکار ۶ درصد بوده است. امسینی (۱۳۸۰) در پژوهش خود در بوشهر بین شیوه گذران اوقات فراغت و گرایش به مواد مخدر رابطه‌ای یافته است. این در حالی است که نوجوانانی که از شیوه‌های مطلوب گذران اوقات فراغت مثل رفتن به پارک، مطالعه کتب، مشارکت در فعالیتهای منزل، و تماشای تلویزیون بهره‌گیری می‌کنند، نسبت به مصرف مواد مخدر گرایش کمتر و نگرشی منفی دارند. بررسی تأثیر گذران اوقات فراغت بر ناهنجاریهای اجتماعی دختران دوره راهنمایی بعضی از شهرستانهای کشور (از نام بردن عمداً خودداری می‌شود) نشان می‌دهد که به میزانی که اوقات فراغت این قشر از دانش‌آموزان پسر نشده باقی مانده باشد، ناهنجاریها افزایش می‌یابد.

تحقیقاتی که در خارج صورت گرفته نیز رابطه معنی داری را بین شیوه‌های نامطلوب گذران اوقات فراغت و ناهنجاریهای فردی و اجتماعی نشان می‌دهند. مثلاً کانز (۱۹۹۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده است که روشهای نامناسب اوقات فراغت مثل بیکاری، گذران اوقات با دوستان ناباب، باعث پیدایش نگرش مثبت به مواد مخدر و بالمال اعتیاد می‌شود. در عین حال تحقیقات سیمون

(۱۹۹۷)، به نقل از شاملو (۱۳۷۸) نشان می‌دهد که در ایالات متحده ۶۵ درصد از جوانان اظهار داشته‌اند که استفاده درست از اوقات فراغت مثل ورزش کردن آنها را از روی آوردن به مواد مخدر باز داشته است.

سؤالاتی تحقیق

در تهیه و تنظیم طرح پژوهشی تحقیق حاضر پرسشهای زیر مطرح نظر بوده:

۱. آیا مشکلات دانشجویان در گذران اوقات فراغت را با روش تحلیل عوامل می‌توان دسته بندی کرد؟

۲. آیا بین مشکلات دسته بندی شده در عوامل مختلف دانشجویان زن و مرد تفاوت وجود دارد؟

۳. آیا بین مشکلات دسته بندی شده در عوامل مختلف با موقعیت اجتماعی و اقتصادی دانشجویان رابطه وجود دارد؟

۴. آیا بین مشکلات دسته بندی شده در عوامل مختلف دانشجویان گروههای آموزشی چهارگانه تفاوت معنی داری وجود دارد؟

۵. آیا بین مشکلات دسته بندی شده در عوامل مختلف دانشجویان ساکن خوابگاه و غیر ساکن تفاوت وجود دارد؟

۶. آیا بین مشکلات دسته بندی شده گذران اوقات فراغت دانشجویان مجرد و متأهل تفاوت وجود دارد؟

۷. آیا بین مشکلات دسته بندی شده گذران اوقات فراغت دانشجویان متولد شهر و روستا تفاوت وجود دارد؟

۸. آیا بین مشکلات دسته بندی شده گذران اوقات فراغت دانشجویان شاغل و غیر شاغل تفاوت وجود دارد؟

۹. آیا بین مشکلات دسته بندی شده گذران اوقات فراغت با سن دانشجویان رابطه وجود دارد؟

جامعه پژوهش و روش نمونه برداری
جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان شاغل به تحصیل دانشگاه شهید چمران اهواز در سال تحصیلی ۷۷-۷۸ بود. نمونه تحقیق شامل ۸۲۰ نفر بود که برای انجام سه مرحله تحقیق به ترتیب ۶۰ نفر در مرحله اول، ۶۰ نفر در مرحله دوم و در مرحله آخر، ۷۰۰ نفر به روش نمونه گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شدند. نمونه اخیر تقریباً شامل ده درصد از کل جامعه دانشجویی دانشگاه بسود. ابتدا دانشجویان شاغل به تحصیل در دانشکده‌های مختلف فهرست شدند سپس به طور تصادفی ساده با توجه به نسبت دانشجویان هر دانشکده نمونه مورد نظر انتخاب شد. فهرست دانشجویان گزینش شده در هر دانشکده به تفکیک تهیه شد. سپس از دانشجویان هر دانشکده خواسته شد در یک

ایزار پژوهش

در این پژوهش از پرسشنامه‌ای که توسط پژوهشگران طی مراحل مختلف زیر ساخته شده بود استفاده شد. مرحله اول: با مراجعه به مطالعات انجام شده در خصوص مشکلات اوقات فراغت بخشی از سؤالات تهیه شدند.

مرحله دوم: به شماری از دانشجویان تعدادی سؤال باز که حاوی نحوه گذران اوقات فراغت و مشکلاتی که در این گذران با آن مواجه بودند داده شده و از آنها خواسته شد به طور مشروح پاسخ دهند. این سؤالات در بین ۶۰ نفر از دانشجویان دانشکده‌های مختلف توزیع گردید. با بررسی پاسخهای دانشجویان ماده‌های تازه‌ای به پرسشهای مرحله قبل اضافه گردید. در این مرحله پرسشنامه تحقیق که شامل بخشهای مختلف زیر بود تهیه گردید. الف. اطلاعات شخصی: این بخش شامل سؤالاتی در مورد جنسیت، وضع تأهل، سال ورود به دانشگاه سن دانشجویان، دانشکده محل تحصیل، رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی، معدل دروس گذرانده شده، محل سکونت دانشجو، محل سکونت خانواده دانشجو، محل تولد، درآمد ماهیانه دانشجو و خانواده، تعداد اعضای خانواده و میزان تحصیلات و شغل والدین بود.

جلسه شرکت نموده و پرسشنامه تحقیق را تکمیل نمایند.

متأسفانه بعد از دعوتهای مکرر دانشجویان انتخاب شده حضور نمی‌یافتند بنابراین از شیوه دیگری که در پژوهشهای مشابه نیز بکار گرفته می‌شوند استفاده شد.

در این روش از کلاسهای گروه معارف که همه دانشجویان در سالهای مختلف تحصیل می‌بایست در هر نیمسال تحصیلی یک درس را از این گروه انتخاب نمایند بهره‌گیری شد. بدین ترتیب برای نمونه‌گیری مرحله پایانی از بین کلاسهای گروه معارف ۳۵ کلاس به طور تصادفی انتخاب شدند و از بین دانشجویان هر کلاس نیز به طور تصدفی ۲۰ نفر برگزیده شدند. پژوهشگران به کمک همکاران خود با مراجعه به این کلاسها و توجیه دانشجویان از آنها می‌خواستند که پرسشنامه تحقیق را پاسخ دهند. حاصل کار انتخاب ۷۰۰ دانشجو بود. توزیع فراوانی آنها نشان داد که با نسبتهای دانشجویان دانشکده‌های مختلف همخوانی قابل قبولی داشتند. به طور مثال، از دانشجویان دانشکده کشاورزی و علوم به ترتیب $۱۳/۵$ و $۲۱/۵$ درصد باید انتخاب می‌شدند. درصد این دانشجویان در نمونه انتخاب شده نیز به ترتیب برابر با $۱۲/۵$ و $۲۲/۵$ درصد بود که به نسبتهای حقیقی بسیار نزدیکند.

ب. مشکلات گذران اوقات فراغت که شامل ۱۶ مشکل مهم و اساسی بود. این مشکلات شامل وضع اقتصادی، نحوه زندگی، انگیزه، امکانات دانشگاه و شهر، آزادی انتخاب، برنامه‌ریزی دانشگاه، امنیت فردی، وضع خانوادگی و... بود.

برای نمره گذاری از مقیاس لیکرتی استفاده شده است. بدین ترتیب که از دانشجویان خواسته شد به میزانی که با این مشکلات روبرو بوده‌اند یکی از پاسخهای اصلاً، خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد را انتخاب کنند. برای این گزینه‌ها به ترتیب نمره‌های ۵ تا ۰ در نظر گرفته شد.

روایی و پایایی ابزار پژوهش

برای سنجش روایی ابزار پژوهش از اعتبار محتوا استفاده شده است. این کار با شیوه‌ای که در روند ساخت ابزار توضیح داده شده، انجام گرفته است. محتوای سؤالات با نظرخواهی از دانشجویان پیرامون مشکلات آنها در گذران اوقات فراغت و تجزیه و تحلیل پاسخهایشان تهیه شده است. علاوه بر آن متن سؤالات به رویت متخصصان علوم تربیتی و روانشناسی نیز رسید و مورد تأیید قرار گرفت. برای پایایی نیز از دو روش اجرای مجدد و ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. در دو اجرا ضریب آلفا نیز برابر ۰/۹۵ بود که از سطح رضایت

بخشی از معنی‌داری برخوردار بود. ضریب همبستگی بین دو اجرای آزمون نیز برابر ۰/۷۲ بود که معنی‌دار بود.

روش اجرا

برای اجرای نهایی ابتدا لیست کلاسهای گروه معارف تهیه و سپس از بین آنها ۴۵ کلاس به طور تصادفی ساده انتخاب شدند. با همکاری مدرسین کلاسها مقرر شد که ۳۰ دقیقه آخر کلاس در اختیار پژوهشگران قرار گیرد. با همکاری اعضای گروه تحقیق و توضیح و تشریح پرسشنامه از ۲۰ نفر از دانشجویان کلاس که به طور تصادفی انتخاب شده بودند خواسته شد که به پرسشها پاسخ دهند برای پاسخ دادن ۴۵ دقیقه وقت در نظر گرفته شد.

یافته‌های تحقیق

آزمودنیهای پژوهش ۵۱/۶ درصد زن و ۴۶/۴ درصد مرد بودند. ۸۶/۵ درصد دانشجویان مجرد و ۱۳/۵ درصد متأهل بودند. توزیع فراوانی سال ورود به دانشگاه نشان داد که ۲۴/۲ درصد سال چهارم ۲۰/۳۰ درصد سال سوم، ۳۳ درصد سال دوم و ۲۲/۵ درصد سال اول بودند.

میانگین سن کل دانشجویان برابر ۲۱/۸۹ سال میانگین سن دختران ۲۱/۳۳ و پسران

- ۲۲/۵ سال بود. از کل دانشجویان ۱۳/۸ درصد دانشجوی دانشکده کشاورزی، ۲۱/۹ درصد دانشجوی دانشکده علوم، ۱۷/۵ درصد دانشکده ادبیات، ۹/۲ درصد دانشجوی مهندسی ۱۳/۳ درصد دانشجوی علوم تربیتی و روانشناسی ۱۳ درصد دانشجوی دانشکده اقتصاد، ۴/۳ درصد الهیات و ۱/۷ درصد تربیت بدنی، ۱/۷ درصد دامپزشکی و ۳/۵ درصد نیز محل تحصیل خود را ذکر نکرده بودند.
- ۶۳/۷ درصد از دانشجویان ساکن خوابگاه و ۲۳ درصد ساکن خانه‌های شخصی در اهواز و ۱۰/۳ درصد ساکن منازل مستجاری و ۳ درصد دیگر نیز در تردد بوده‌اند.
- ۲۲ درصد خانواده دانشجویان ساکن اهواز ۲۸ درصد سایر شهرهای استان خوزستان و ۵۰ درصد نیز ساکن سایر استانها بوده‌اند. محل تولد ۸۰ درصد شهر و ۲۰ درصد روستا بوده است.
- ۵۶ درصد دانشجویان فارس زبان، ۸/۵ درصد عرب زبان، ۱۳ درصد بختیاری و ۱۸ درصد به زبانهای دیگر تکلم می‌کردند. ۱۰ درصد دانشجویان شاغل و ۹۰ درصد دیگر غیرشاغل بوده‌اند.
- ۲۰ درصد مادران و ۳۲ درصد پدران دانشجویان بیسواد بوده‌اند. ۱۵/۵ درصد از پدران و ۲/۵ درصد از مادران مدرک لیسانس یا بالاتر داشته‌اند. ۲۹ درصد پدران و ۳۰ درصد
- مادران تحصیلات ابتدائی، ۱۰ درصد پدران و ۹ درصد مادران دوره راهنمایی، ۱۶/۵ درصد پدران و ۱۵/۵ درصد مادران دوره متوسطه و ۶/۵ درصد پدران و ۵/۵ درصد مادران دوره فوق دیپلم را گذرانده بودند.
- میانگین عملکرد تحصیلی دانشجویان ۱۵/۳۴ با انحراف معیار ۱/۵۸ بوده. همین مقادیر برای دختران برابر ۱۵/۶۱ و ۱/۴۵ و برای پسران ۱۵/۱ و ۱/۶۵ بوده است.
- محاسبه میانگین و انحراف معیار پاسخهای آزمودنیها به مشکلات اوقات فراغت طبق جدول شماره ۱ نشان داد که ماده شماره ۲ پرسشنامه که مبین نداشتن وسایل تفریحی و کمبود امکانات است بالاترین میانگین (۳/۸۸) و ماده شماره ۱۵ رفت و آمدهای خانوادگی کمترین میانگین (۱/۸۲) را داشته‌اند.
- پاسخهای دانشجویان به پرسشهای مشکلات اوقات فراغت در این مرحله با روش تحلیل عوامل مورد بررسی قرار گرفتند. برای اینکه مشخص شود که داده‌ها برای استفاده از روش تحلیل عوامل مناسب هستند از دو آزمون KMO و بارتلت استفاده شده است. مقدار $KMO = 0/80$ بود که از حداقل مورد انتظار (۰/۵۰) بیشتر بود. علاوه بر آن نتیجه آزمون بارتلت برابر $11032/55$ محاسبه شد که در سطح $P = 0/000001$ معنی دار بود. این

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار نمره‌های مشکلات گذران اوقات فراغت دانشجویان

ردیف	ماده‌ها	میانگین	انحراف معیار
۱	فقر و گرانی	۳/۱۰	۱/۵۲
۲	نداشتن وسایل تفریحی و کمبود امکانات	۳/۸۸	۱/۲۳
۳	زندگی در خوابگاه	۳/۱۴	۱/۷۳
۴	دل‌سردی و بی‌انگیزگی دانشجویان	۲/۱۴	۱/۷
۵	مشکلات خانوادگی	۲/۳	۱/۷۴
۶	بدبینی نسبت به مدیران فرهنگی	۳/۴۷	۱/۴۵
۷	صحت‌گیری استادان و فشردگی دروس	۳/۲	۱/۴۸
۸	عدم آزادی در انتخاب فعالیت دلخواه	۲/۴۹	۱/۷۵
۹	بدبینی نسبت به مسایل سیاسی و فرهنگی	۲/۴۳	۱/۷۶۱
۱۰	عدم ارائه برنامه‌های مناسب در دانشگاه	۳/۳۴	۱/۴۶
۱۱	نامناسب بودن برنامه‌های صدا و سیما	۳/۱۷	۱/۵۴۱
۱۲	کمبود مراکز فرهنگی، علمی و پژوهشی	۳/۴۶	۱/۴۵
۱۳	نداشتن راهنمای مناسب برای پرداختن به فعالیت	۲/۹	۱/۶۷
۱۴	عدم وجود امنیت در مراکز تفریحی	۲/۳۶	۱/۸۵
۱۵	رفت و آمدهای خانوادگی	۱/۸۲	۱/۶
۱۶	مسئولیت‌های خانوادگی	۲/۱۴	۱/۷۵

آیگن حداکثر ۴ عامل از داده‌های موجود قابل استخراج است. تحلیل عوامل با ۹ چرخش آزمایشی به بهترین ترکیب ماده‌ای و ساختار عاملی دست یافت.

با توجه به محتوای ماده‌های هر عامل نامگذاری انجام گرفت تعداد ماده‌های هر عامل و واریانس تبیین شده و ضریب همسانی درونی آنها در جدول ۲ آمده است. همان طور

مقادیر نشان دهنده مناسب بودن داده‌ها برای استفاده از روش تحلیل عوامل هستند. در این مرحله ۱۶ ماده مشکلات اوقات فراغت با چرخش متعامد از نوع واریماکس و حداقل ضریب عاملی ۰/۴۰ با روش عناصر اساسی تحلیل عوامل شدند. آزمون اسکری که تعداد عوامل قابل استخراج را مشخص و پیشنهاد می‌کند نشان داد که بر اساس مقدار

جدول ۲. ماده‌های عوامل چهارگانه، بار عاملی، ارزش ویژه، واریانس و ضرایب همسانی درونی

نام عامل	نام ماده‌ها	بار عاملی	ارزش ویژه	واریانس تبیین شده	همسانی درونی
مسائل فرهنگی و اجتماعی	کمبود مراکز فرهنگی، علمی و پژوهشی نامناسب بودن برنامه‌های صدا و سیما عدم ارائه برنامه مناسب در دانشگاه بدبینی نسبت به مدیران فرهنگی بدبینی نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی عدم آزادی در انتخاب فعالیت دلخواه	۰/۷۲ ۰/۷۱ ۰/۷۱ ۰/۷۰ ۰/۵۹ ۰/۴۴	۵/۴۵	۲۷/۸	۰/۷۸
مسائل روانی و انگیزشی	زندگی در خوابگاه دل‌سردی و بی‌انگیزگی دانشجویان عدم وجود امنیت در مراکز تفریحی سخت‌گیری استادان و فشردگی دروس نداشتن راهنمای مناسب برای پرداختن به فعالیت دلخواه	۰/۶۷ ۰/۶۶ ۰/۶۵ ۰/۴۷ ۰/۴۰	۲/۱۱	۱۱	۰/۷۰
مسائل خانوادگی	مسئولیت‌های خانوادگی رفت و آمدهای فامیلی مشکلات خانوادگی	۰/۷۶ ۰/۶۹ ۰/۶۵	۱/۷۲	۸/۶	۰/۶۹
مسائل اقتصادی	فقر مالی و گرانی نداشتن وسایل تفریحی و کمبود امکانات	۰/۸۵ ۰/۷۰	۱/۴۸	۶/۷	۰/۶۸

۸/۶ درصد و عامل چهارم (مسائل اقتصادی) ۶/۷ درصد از واریانس مشکلات اوقات فراغت دانشجویان را تبیین کرده‌اند.

در کسل بیش از ۵۴ درصد واریانس مشکلات گذران اوقات فراغت توسط این عوامل تبیین شده است.

برای بررسی همسانی درونی ماده‌های هر عامل از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضرایب بدست آمده به ترتیب برای عوامل چهارگانه برابر با ۰/۷۸، ۰/۷۰، ۰/۶۹ و ۰/۶۸ بود که همگی از سطح معنی‌داری

که مندرجات جدول نشان می‌دهد هیچ کدام از ۱۶ ماده حذف نگردید.

در عامل اول ماده شماره ۱۲ (کمبود مراکز فرهنگی، علمی و پژوهشی)، در عامل دوم ماده شماره ۳ (زندگی در خوابگاه) در عامل سوم ماده شماره ۶ (مسئولیت‌های خانوادگی) و در عامل چهارم ماده شماره ۱ (فقر مالی و گرانی) بالاترین ضرایب عاملی را داشته‌اند.

عاملی اول (مسائل فرهنگی و اجتماعی) ۲۷/۸، عامل دوم (مسائل روانی و انگیزشی) ۱۶ درصد، عامل سوم (مسائل خانوادگی)

جدول ۳. میانگین، انحراف معیار، مقادیر t مربوط به مقایسه مشکلات گذران اوقات فراغت بین دانشجویان زن

و مرد

عامل	گروه	مقدار	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	P
اول	زن	۲۱۷	۱۷/۹۱	۶/۴۳	۰/۷۱	۴۳۷	۰/۶۲
	مرد	۲۲۲	۱۸/۳۵	۶/۵۸			
دوم	زن	۲۰۸	۱۴/۰۷	۵/۳۱	۱/۹۵	۳۳۰	۰/۰۵
	مرد	۱۲۴	۱۲/۹۸	۵/۳۷			
سوم	زن	۲۲۲	۵/۶۶	۳/۸۵	۱/۹۰	۴۲۶	۰/۰۵
	مرد	۲۰۶	۶/۳۲	۳/۹۶			
چهارم	زن	۲۴۵	۶/۴۶	۲/۴۴	۴/۵۵	۴۹۳	۰/۰۰۰۱
	مرد	۲۵۰	۷/۴۱	۲/۱۹			

رضایت بخشی برخوردار بودند.

برای بررسی مقایسه مشکلات گذران اوقات فراغت دانشجویان زن و مرد از آزمون t استفاده شده است. میانگین، انحراف معیار و مقادیر t مربوط به مقایسه مشکلات دانشجویان زن و مرد در جدول ۳ آمده است. همان طور که مندرجات جدول ۳ نشان می دهد بین دانشجویان زن و مرد در عامل اول (مسائل فرهنگی و اجتماعی) تفاوت معنی داری وجود ندارد. در عامل دوم (مسائل روانی و انگیزشی)، در عامل سوم (مسائل خانوادگی) و در عامل چهارم (مسائل اقتصادی) بین دانشجویان زن و مرد تفاوت معنی داری وجود دارد. دانشجویان زن مسائل

روانی و انگیزشی را در گذران اوقات فراغت از مردان مهمتر ارزیابی کرده اند (۱۴/۰۷ در برابر ۱۲/۹۸) دانشجویان مرد مسائل خانوادگی را از زنان مهمتر ارزیابی کرده اند (۶/۳۲ در برابر ۵/۶۶). دانشجویان مرد مشکلات اقتصادی را در گذران اوقات فراغت از زنان مهمتر ارزیابی کرده اند (۷/۴۱ در برابر ۶/۴۶).

بین دانشجویان متولد شهر و روستا در ارزیابی از مشکلات گذران اوقات فراغت در عامل سوم و چهارم تفاوت معنی داری وجود دارد. میانگین، انحراف معیار و مقادیر t مربوط به مقایسه مشکلات بین دانشجویان متولد شهر و روستا در جدول ۴ آمده است. همان طور که مسحتویات جدول نشان می دهد بین

جدول ۴. میانگین، انحراف معیار و مقادیر t مربوط به مقایسه مشکلات گذران اوقات فراغت بین دانشجویان

متولد شهر و روستا

حاصل	گروه	تعداد	میانگین	t	درجه آزادی	P
اول	روستا	۸۷	۱۸/۴۱	۰/۴۳	۴۲۵	۰/۶۷
	شهر	۳۴۰	۱۸/۰۸			
دوم	روستا	۸۰	۱۳/۹۵	۰/۵۷	۳۳۸	۰/۵۷
	شهر	۲۶۰	۱۳/۵۲			
سوم	روستا	۸۶	۶/۶	۱/۹۳	۳۸۴	۰/۰۵
	شهر	۳۰۰	۵/۶۸			
چهارم	روستا	۱۰۱	۷/۹۴	۴/۹۸	۴۷۹	۰/۰۰۰۱
	شهر	۳۸۰	۶/۶۵			

دانشجویان شهری و روستایی در ارزیابی مسائل فرهنگی و اجتماعی و مسائل روانی و انگیزشی تفاوت معنی داری وجود ندارد. دانشجویان متولد روستا خانوادگی را مشکل آفرین تر ارزیابی کرده اند (۶/۶) در برابر (۵/۶۸) و همچنین مسائل اقتصادی را مهمتر ارزیابی کرده اند (۷/۹۴) در برابر (۶/۶۵).

مقایسه مشکلات گذران اوقات فراغت بین

جدول ۵. میانگین، انحراف معیار مقادیر t مربوط به مقایسه مشکلات گذران اوقات فراغت بین دانشجویان

ساکن و غیر ساکن خوابگاه

حاصل	گروه	تعداد	میانگین	t	درجه آزادی	P
اول	خوابگاه	۲۸۲	۱۸/۳۴	۰/۸۴	۴۳۸	۰/۴۰
	غیر خوابگاه	۱۵۸	۱۷/۸			
دوم	خوابگاه	۲۴۶	۱۴/۴۹	۵/۱۳	۴۱۰	۰/۰۰۰۱
	غیر خوابگاه	۱۶۶	۱۱/۱۷			
سوم	خوابگاه	۲۸۶	۵/۵۴	۲/۸۶	۴۲۵	۰/۰۰۴
	غیر خوابگاه	۱۴۱	۶/۶۸			
چهارم	خوابگاه	۳۱۹	۷	۰/۶۷	۴۹۲	۰/۵۰
	غیر خوابگاه	۱۷۵	۶/۸۵			
کل	خوابگاه	۲۰۴	۴۵/۳۹	۲/۵۱	۳۷۳	۰/۰۱
	غیر خوابگاه	۱۷۱	۴۰/۸۵			

دانشجویان ساکن خوابگاه و غیر ساکن خوابگاه نشان داد که در عامل اول و چهارم بین دو گروه تفاوت معنی داری وجود ندارد. ولی در عامل مسائل روانی و انگیزشی دانشجویان ساکن خوابگاه آن را مشکل آفرین تر ارزیابی کرده اند (۱۴/۴۹ در برابر ۱۱/۱۷) همچنین دانشجویان ساکن خوابگاه برای مسائل خانوادگی وزن کمتری قایل شده اند (۵/۵۴ در برابر ۶/۶۸).

مقایسه مشکلات گذران اوقات فراغت بین دانشجویان شاغل و غیر شاغل نشان داد که بین دو گروه دانشجویان در ارزیابی مشکلات و انگیزشی و مسائل اقتصادی در مشکلات مربوط به مسائل اقتصادی تفاوتی وجود ندارد ولی دانشجویان غیر شاغل مسائل فرهنگی و اجتماعی را مهمتر ارزیابی کرده اند (۱۸/۳۸ در برابر ۱۵/۸۳) همچنین این دانشجویان مسائل روانی و انگیزشی را مهمتر ارزیابی کرده اند (۱۳/۸۵ در برابر ۱۰/۷۱). ولی دانشجویان شاغل مسائل خانوادگی را مشکل آفرین تر معرفی کرده اند (۷/۶۵ در برابر ۵/۷۹). جدول ۶ مقایسه مشکلات گذران اوقات فراغت بین دانشجویان متأهل و مجرد را نشان داد که بین این دو گروه دانشجو در ارزیابی مسائل روانی و انگیزشی و مسائل اقتصادی در مشکلات

جدول ۶. میانگین، انحراف معیار مقادیر t مربوط به مقایسه مشکلات گذران اوقات فراغت بین دانشجویان

شاغل و غیر شاغل و متأهل و مجرد

عامل	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	P
اول	شاغل	۴۰	۱۵/۸۳	۶/۷۸	۲/۲۴	۴۳۸	۰/۰۲
	غیر شاغل	۴۰۰	۱۸/۳۸	۶/۴۳			
دوم	شاغل	۳۸	۱۰/۷۱	۵/۷	۲/۶۳	۳۴۶	۰/۰۰۹
	غیر شاغل	۳۱۰	۱۳/۸۵	۵/۲۶			
سوم	شاغل	۳۶	۷/۶۵	۴/۲۶	۲/۷۸	۴۱۴	۰/۰۰۶
	غیر شاغل	۳۸۰	۵/۷۹	۳/۸۶			
اول	متأهل	۴۰	۱۵/۶۳	۵/۷۱	۲/۵۴	۴۳۸	۰/۰۱
	مجرد	۴۰۰	۱۸/۳۴	۵/۸۲			
سوم	متأهل	۴۳	۷/۴۷	۳/۸۳	۰/۷۴	۳۷۹	۰/۰۰۷
	مجرد	۳۳۸	۵/۷۷	۳/۹			

جدول ۷. درجات آزادی، مقدار F و سطح معنی داری مشکلات گذران اوقات فراغت بر حسب موقعیت اجتماعی - اقتصادی دانشجویان و مقایسه میانگین نمره مشکلات آنها

نام عامل	F	درجه آزادی	معنی داری	میانگین			جهت تفاوت
				بالا	متوسط	پایین	
اول	۰/۳۲	۲ ۳۹	۰/۷۲	۱۸/۴۸	۱۷/۸۸	۱۸/۳۷	-
دوم	۱/۳۵	۲ ۲۹۴	۰/۲۶	۱۳/۱۷	۱۳/۵۱	۱۴/۳۸	-
سوم	۸/۲۹	۲ ۳۸۳	۰/۰۰۰۳	۵/۱۰	۵/۴۳	۶/۹۴	۳ با (۱ و ۲)
چهارم	۱۱/۹۶	۲ ۴۳۷	۰/۰۰۰	۶/۳۶	۶/۷۳	۷/۶۵	۳ با (۱ و ۲)
کل	۲/۹۶	۲ ۲۴۱	۰/۰۵	۴۲/۶	۴۳/۴	۴۷/۳	۳ با (۱ و ۲)

اجتماعی اقتصادی بالا، متوسط و پایین تفکیک شدند. نتایج مقایسه ها در جدول شماره ۷ آمده است.

برای بررسی نمره مشکلات گذران اوقات فراغت در این سه گروه از روش تحلیل واریانس استفاده شده است. مقادیر F به دست آمده نشان داد که در مسائل فرهنگی و اجتماعی و مسائل روانی و انگیزشی بین سه گروه تفاوت معنی داری وجود ندارد. ولی در مشکلات مربوط به مسائل خانوادگی و اقتصادی بین سه گروه تفاوت معنی داری دیده می شود.

دانشجویان با موقعیت پایین به طور معنی داری از دو گروه بالا و متوسط مسائل

اوقات فراغت تفاوت معنی داری وجود ندارد. دانشجویان مجرد مسائل فرهنگی و اجتماعی را از دانشجویان متأهل مهمتر دانسته اند (۱۵/۶۳ در برابر ۱۸/۳۴) ولی دانشجویان متأهل مسائل خانوادگی را مهمتر ارزیابی کرده اند (۷/۴۷ در برابر ۵/۷۷) جدول ۶.

برای مقایسه مشکلات گذران اوقات فراغت در گروه های با موقعیت اجتماعی اقتصادی مختلف. ابتدا متغیر موقعیت اجتماعی اقتصادی دانشجویان از ترکیب خطی متغیرهای سطح تحصیلات و اشتغال والدین، تعداد اعضای خانواده، داشتن وسیله نقلیه و درآمد خانواده ساخته شد. سپس با توجه به این نمره، دانشجویان به سه گروه با موقعیت

خانوادگی و مسائل اقتصادی را مشکل‌تر ارزیابی کرده‌اند.

دانشجویان بر حسب رشته تحصیلی به چهار گروه آموزشی کشاورزی و دامپزشکی (۱۵/۵ درصد)، علوم پایه (۲۲ درصد)، علوم انسانی (۴۸ درصد) و گروه فنی و مهندسی (۱۴/۵ درصد) تفکیک شدند.

برای مقایسه مشکلات بین دانشجویان چهار گروه آموزشی از روش تحلیل واریانس استفاده شده است، مقادیر F و مقایسه میانگینها در جدول ۸ آمده است. همانطور که مندرجات جدول نشان می‌دهد فقط در مسائل فرهنگی و اجتماعی بین چهار گروه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به طور معنی‌داری دانشجویان گروه علوم انسانی از دو گروه کشاورزی و علوم پایه مشکلات فرهنگی و

اجتماعی را مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند.

دانشجویان بر حسب سن به سه گروه تا ۲۰ سال، ۲۱-۲۲ سال و بیشتر از ۲۲ سال تفکیک شدند. برای مقایسه مشکلات به سه گروه سنی از روش تحلیل واریانس استفاده شده است. مقادیر F به دست آمده نشان داد که در عاملهای دوم، سوم و چهارم بین سه گروه سنی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. دانشجویان که سن آنها از ۲۲ سال بیشتر بوده به طور معنی‌داری مسائل روانی و انگیزشی را از گروه سنی ۲۱-۲۲ سال کمتر مشکل‌آفرین ارزیابی کرده‌اند، دانشجویان مسن‌تر به طور معنی‌داری مشکلات مربوط به مسائل خانوادگی را مهم‌تر ارزیابی کرده‌اند، دانشجویان جوان‌تر به طور معنی‌داری از گروه مسن‌تر مسائل اقتصادی را کمتر مشکل‌آفرین یافته‌اند.

جدول ۸. درجات آزادی، مقدار F و سطح معنی‌داری مشکلات گذران اوقات فراغت بر حسب گروههای آموزشی دانشجویان و مقایسه میانگین نمره مشکلات آنها

نام عامل	F	درجه آزادی	معنی‌داری	میانگین				جهت تفاوت
				گروه ۱	گروه ۲	گروه ۳	گروه ۴	
اول	۴/۲۸	۳	۰/۰۰۵	۱۹/۵۳	۱۹/۱	۱۷/۰۶	۱۸/۹۷	۳ با (۱ و ۲)
دوم	۱/۱۵	۳	۰/۳۳	۱۴/۳۳	۱۴/۱۶	۱۳/۳۶	۱۴/۴۸	-
سوم	۰/۲۳	۳	۰/۸۸	۵/۶۲	۵/۹۷	۶/۰۵	۵/۹۶	-
چهارم	۰/۶۸	۳	۰/۰۵۶	۶/۹۵	۶	۷/۰۵	۶/۵۶	-

جدول ۹. درجات آزادی، مقدار F و سطح معنی داری مشکلات گذران اوقات فراغت بر حسب سن دانشجویان و مقایسه میانگین نمره مشکلات آنها

نام عامل	F	درجه آزادی	معنی داری	میانگین			جهت تفاوت
				۱ تا ۲۰ سال	۲۱-۳۰	۳۱-۴۰	
اول	۱/۸۸	۲ ۴۴۲	۰/۱۵	۱۷/۶	۱۸/۹۴	۱۷/۹۵	-
دوم	۲/۹۸	۲ ۴۴۲	۰/۰۵	۱۳/۵۸	۱۴/۲۸	۱۲/۵۵	۳ یا ۲
سوم	۷/۵۳	۲ ۴۴۰	۰/۰۰۰۶	۵/۴۵	۵/۶۵	۷/۲۱	۳ یا (۱ و ۲)
چهارم	۳/۱	۲ ۴۹۹	۰/۰۴	۶/۶۷	۷/۰۱	۷/۳۲	۱ یا ۳

بحث و نتیجه گیری

خانوادگی، و (۴) اقتصادی دسته بندی شدند. و

نیز مشخص شد که عامل فرهنگی - اجتماعی که به تنهایی ۲۸ درصد مشکلات را تبیین می کند، گویای مشکلات اساسی اوقات فراغت از دیدگاه دانشجویان است.

وقتی که نظر گروه های دانشجویی را در

چنان که در بخشهای قبلی مقاله ملاحظه شد، بر پایه روش تحلیل عوامل، مشکلات اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه شهید چمران در چهار مقوله (۱) اجتماعی و فرهنگی، (۲) روانسی - انگیزشی، (۳)

جدول ۱۰. وضعیت معنی داری تفاوت های گروه های دانشجویی نسبت به مقوله های مشکلات و اوقات فراغت

گروه عوامل	زن - مرد	شهر - روستا	ساکن - غیر ساکن شهری - روستایی	شامل - غیر شامل	متاثر - غیر متاثر
۱	-	-	-	+	+
۲	+	-	+	+	-
۳	+	+	+	+	+
۴	+	+	-	-	-

توضیح: + = معنی دار؛ - = غیر معنی دار

د: دانشجویان غیرشاغل نسبت به شاغلان مسائل اجتماعی - فرهنگی را با اهمیت بیشتری ارزیابی کرده‌اند.

ه دانشجویان مجرد نسبت به متأهلان مسائل اقتصادی را حادتر یافته‌اند (احتمالاً به دلیل بیکاری و نداشتن استقلال مالی).

از لحاظ متغیر ترکیبی موقعیت اقتصادی - اجتماعی که بر اساس آن دانشجویان از لحاظ میزان برخورداری به سه گروه بالا، متوسط، و پائین دسته‌بندی شده بودند، تفاوت معنی‌دار عمدتاً بین گروههای پائین از یکسو و گروههای متوسط و بالا از سوی دیگر دیده شد. به عبارت دیگر، بین گروههای متوسط و بالا تفاوتها معنی‌دار نبودند. این امر می‌تواند مبین وضعیت خاص و شاید هم وضعیت دشوار اقتصادی - اجتماعی گروههای فرودست باشد.

دانشجویان گروههای چهارگانه آموزشی، به استثنای گروه علوم انسانی که مشکلات اجتماعی - فرهنگی را نسبت به گروه کشاورزی و علوم پایه پررنگ‌تر دیده‌اند، مشکلات اوقات فراغت را تقریباً یکسان ارزیابی کرده‌اند.

نتایج این پژوهش با یافته‌های پژوهشی صباح لنگرودی (۱۳۷۷)، سرمد (۱۳۷۸) و استوار (۱۳۷۸) همخوانی دارد.

چنان که در بخش بررسی پیشینه متذکر

ارتباط با عاملهای چهارگانه بررسی کنیم، در بعضی جهاها تفاوتهای معنی‌داری دیده می‌شود، و در مواردی هم تفاوتها معنی‌دار نیستند. جدول ۱۰ این موضوع را نشان می‌دهد.

بدیهی است که آن جاهایی که تفاوتها معنی‌دار نیستند، گروههای دانشجویی، مشکلات را تقریباً یکسان ارزیابی کرده‌اند. اما در جاهایی که تفاوتها معنی‌دار شده‌اند، دلیل قاطعی بر وجود شکاف عمیق بین دیدگاهها گروههای قابل مقایسه به دست نمی‌دهد. با این همه این تفاوتها در چند مورد برجسته شده‌اند.

الف. تفاوت بین دیدگاه دانشجویان دختر و پسر در ارتباط با عامل شماره ۲ (مسائل روانی - انگیزشی): دختران به این مسائل بهاء بیشتری داده‌اند تا پسران (زنان از مردان عاطفی‌تر هستند).

ب. دانشجویان روستانشین مسائل اقتصادی را شدیدتر یافته‌اند تا دانشجویان شهری (احتمالاً به دلیل سطح پایین‌تر درآمدها در روستاها).

ج. دانشجویان ساکن خوابگاه نسبت به هم‌تایان غیرساکن خوابگاه خود، به مسائل روانی - انگیزشی وزن قابل توجهی داده‌اند (احتمالاً به دلیل مشکلات مبتلا به خوابگاهها).

شدیم، اوقات فراغت در دنیای تمدن ماشینی امروز اهمیت اساسی دارد. استفاده صحیح از اوقات فراغت در همه مقاطع سنی از نوجوانی گرفته تا سالمندی بر غنا و کارآمدی زندگی می‌افزاید. برای دانشجویان هم وجود امکانات فراغت از امور ضروری است. دانشجویی که در خوابگاه‌های شلوغ یا مکانهای استیجاری نامناسب دور از کانون خانواده زندگی می‌کند و از او انتظار می‌رود که دروس دانشگاهی را با عمق و علاقه مطالعه کند و علم و مهارت بیاندوزد نه تنها نیاز بلکه حق دارد ساعاتی از هفته تحصیلی خود را به فعالیتها دلخواه خود بپردازد، فعالیتهایی که فشارهای ناشی از زندگی خوابگاهی و تحصیلی او را کاهش دهد. باید افزود که وجود امکانات گذران اوقات فراغت نسل جوان را از گرایش به سری عادات و فعالیتهای نامناسب مصون می‌دارد.

چنان که در متن مقاله مشروحاً متذکر شدیم، درصد بالایی از دانشجویان ما از کمبود مراکز اجتماعی و فرهنگی، از نبود امکانات

کافی برای گذران اوقات فراغت از فقدان برنامه‌ریزی مناسب در این زمینه و نیز از عملکرد مدیران مسئول این قبیل امور گله دارند. درصدی از دانشجویان با مشکلات روانی و انگیزشی و نیز خانوادگی و اقتصادی روبرو هستند. این مشکلات بعضاً می‌توانند مانع از آن باشند که دانشجویان شخصاً برای خود برنامه‌های گذران اوقات فراغت را تدارک ببینند.

امور بالا جملگی به سوی این استنتاج رهنمون هستند که اولاً امکانات گذران اوقات فراغت دانشجویی باید گسترش یابد. این امکانات می‌تواند شامل فعالیتهای ورزش، سرگرمیهای سالم (فیلم، نمایشنامه) سفرها و اردوهای دستجمعی، فعالیتهای هنری (خطاطی، نقاشی و...) و مانند اینها باشد. ثانیاً در برنامه‌ریزیها و تدارک فعالیتهای جا دارد که از دانشجویان نظرخواهی شود و آنان را در طرح‌ریزی، اجرا و ارزیابی برنامه‌ها مشارکت دهند.

منابع

فارسی

- احمدی، حسن و محسنی، نیک چهره (۱۳۷۳). روانشناسی رشد (چاپ چهارم). ص ۲۱۲.
- احمدوند، رضا (۱۳۷۹). نحوه گذران اوقات فراغت جوانان تبریز در تابستان. واحد تحقیقات صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران.
- الهام پور، حسین و پاک سرشت، محمدجعفر (۱۳۸۲). الگوی گذران اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه شهید چمران. مجله علوم تربیتی و روانشناسی (ویژه نامه علوم تربیتی) دوره سوم، سال دهم، پاییز و زمستان ۱۳۸۲، شماره های ۳ و ۴.
- امینی، رضا (۱۳۸۰). چگونگی و انواع راههای گذران اوقات فراغت دانش آموزان شهر اصفهان. اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی اصفهان.
- اورنگ، جمیله (۱۳۹۱). بررسی چگونگی گذران اوقات فراغت جوانان دوره دوم متوسطه. شورای تحقیقات آموزش و پرورش. (۱۳۶۷).
- سرمد، غلامعلی (۱۳۷۸). دانشجویان و اوقات فراغت. فصلنامه آینه پژوهش، شماره اول.
- شاملو، رضا (). گزارش اجمالی طرح گذران اوقات فراغت جوانان ۲۹-۱۲ سال تهران، واحد تحقیقات صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، تهران.
- صباح لنگرودی، مهدی (۱۳۷۷). چگونگی گذران اوقات فراغت دانشجویان پسر دانشگاه اصفهان با تأکید بر فعالیتهای ورزشی، پایان نامه دانشگاه تربیت معلم تهران.
- کلیات سعدی (بی تا): انتشارات جاویدان.
- هیوود و همکاران. اوقات فراغت، ترجمه محمد احسانی (۱۳۸۹)، تهران، امید دانش، پژوهشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی.

لاتین

- Aristotle, (1941). Politics, in R.McKeon (ed.). The Basic Works of Aristotle. New York: Random House.
- Lord, Carnes (1982). Education and Culture in the Political Thought of Aristotle. Ithaca: Cornell University press.
- <http://www.calvin.edu/academic/engl/holberg/leisure/jk/problems.htm>